

تاریخ تأیید: ۱۳۹۱/۹/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۹/۱

بررسی امنیتی گسل‌های مذهبی در مرز ایران و ترکمنستان (مطالعه موردی استان گلستان)

علی‌رضا عباسی سمنانی^۱

نعمت‌الله معینی^۲

چکیده

تقویت تفکرات قومی - مذهبی در جهت تضعیف انسجام و امنیت ملی در قالب پیدایش فرقه‌های ضالّه‌ای همچون وهابیت از سوی کشورهای معاند با تفکر ایرانی - اسلامی یکی از مهمترین بحران‌ها است وجود همین تنوع قومی - مذهبی بالا، اشتراکات قومی و زبانی با مردم آن سوی مرز در استان گلستان، دوری از مرکزیت سیاسی و همچنین حمایت‌های کشورهای معاند نظام جمهوری اسلامی باعث ایجاد زمینه‌های گسترش فرقه وهابیت در این استان شده است. روش تحقیق در این پژوهش میدانی - کتابخانه‌ای و استفاده از تکنیک پیمایشی است که شامل بررسی منابع و تکمیل پرسشنامه است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و آزمون فرضیات از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره با استفاده از روش استپ‌وایز و تحلیل مسیر در محیط نرم افزار Spss استفاده شده است. نتایج بدست آمده نشان داد تنوع قومیت، حمایت کشورهای معاند و تفاوت در برخی مسائل ایدئولوژیک بین مذاهب به ترتیب بیشترین تاثیر را بر ایجاد زمینه‌های گسترش وهابیت در استان گلستان دارند.

کلیدواژه‌ها: قومیت، مذهب، امنیت ملی، شکاف، فرقه وهابیت.

۱. دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات (نویسنده مسئول) 1343@yahoo.com.mr

۲. کارشناس ارشد علوم دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش ج.ا.ایران Naem.M@yahoo.com

مقدمه

با توجه به انگیزش خواست‌های قومی در گستره جهانی و دامن زدن به منابع قومی ملی‌گرایی، چنین به نظر می‌رسد که در دهه آینده، کلیه کشورها به نحوی با این مسئله مواجه خواهند شد. از آنجا که قومیت یکی از شاخص‌های عمده در شناخت ظرفیت طبیعی کشورها برای نیل به ثبات و دوری از خشونت به حساب می‌آید، امنیت کشورها در دهه آینده بدون توجه به این بعد رقم نخواهد خورد» (اسلامی، ۱۳۸۵: ۱۹۵). در ایران با پیدایش ملت و سپس دولت مدرن، کارکردهای سیاسی اقوام کاملاً به حاشیه رانده نشد. در طول یک قرن اخیر، قومیت‌ها در ایران از نجات میهن تا اقدام برای تجزیه کشور نقش‌آفرینی کرده‌اند. چنان که اکنون نیز خطر تحریک قومی چه از ناحیه مخالفان جمهوری اسلامی در بیرون و چه از سوی متعصبان قومی، به عنوان یک دغدغه اساسی و امنیتی به حساب می‌آید. اگرچه کشور ایران از مزیت پراکندگی مذهبی، لهجه‌ای، زبانی و قومی برخوردار است، اما همه اقوام در طول تاریخ زیر چتر گسترده‌ای به نام ایران، فرهنگ ایران، میراث سیاسی، تاریخ و سرزمین ایران گرد هم آمده‌اند که ایران را از جوامع دیگری مانند یوگسلاوی سابق، شوروی سابق، عراق، پاکستان و ترکیه متمایز می‌نماید. به عبارت دیگر، در واقع پایه‌های اصلی عناصر سازنده ایران همیشه بر پایه ملت مبتنی بوده است. اگرچه در ایران فارسی‌زبانان با بیش از ۶۰ درصد جمعیت در اکثریت هستند، لیکن وجود شش قومیت عمده در درون این واحد ملی و تأثیر شگرف آنها بر سیر تحولات تاریخی، واقعیتی انکارناپذیر است و می‌تواند مبنای پیش‌بینی وضعیت آینده امنیتی کشور باشد (افتخاری، ۱۳۷۸: ۳۶).

بیان مسئله

انطباق نداشتن مرزهای سیاسی با پراکنش قومیت‌ها در خاورمیانه، یکی از مسائل مهم فراروی دولت‌های منطقه به ویژه ایران است. بدین صورت که اقوام بلوچ، کرد، ترک، ترکمن و عرب در دو سوی مرز سیاسی واقع شده‌اند و برخی از این اقوام در چندین کشور همسایه گسترش یافته‌اند. پراکنش قومی فراتر از مرزهای سیاسی، همواره محل مناقشه بین دولت و قومیت‌های حاشیه‌نشین بوده است و این واقعیت، زمینه نفوذ و دخالت قدرت‌های بزرگ را در مسائل منطقه فراهم کرده است. امروزه اقلیت‌های قومی - مذهبی ایران به وسیله نیروهای خارجی، بیش از هر زمان دیگری تحریک شده‌اند و در این میان، نقش راهبردی دولت برای مهار آن دوچندان می‌شود.

سؤالات

- ۱- آیا فاصله مکانی از مرکزیت سیاسی استان بر گسترش وهابیت در استان گلستان موثر است؟
- ۲- آیا تنوع قومیت‌ها در استان گلستان بر گسترش وهابیت در آن موثر است؟
- ۳- آیا تنوع فرقه‌ها و مذاهب در استان گلستان بر گسترش وهابیت موثر است؟
- ۴- آیا تفاوت در برخی مسائل ایدئولوژیک بین مذاهب در استان گلستان در گسترش وهابیت موثر است؟
- ۵- آیا فقر اقتصادی در استان گلستان بر گسترش وهابیت موثر است؟
- ۶- آیا عدم اطلاع از ماهیت وهابیت بر گسترش آن در استان گلستان موثر است؟
- ۷- آیا حمایت کشورهای معاند نظام جمهوری اسلامی ایران از وهابیت بر گسترش آن در استان گلستان موثر است؟

فرضیه‌ها

- ۱- فاصله مکانی از مرکزیت سیاسی استان بر گسترش وهابیت در استان گلستان موثر است.
- ۲- تنوع قومیت‌ها در استان گلستان بر گسترش وهابیت در آن موثر است.
- ۳- تنوع فرقه‌ها و مذاهب در استان گلستان بر گسترش وهابیت موثر است.
- ۴- تفاوت در برخی مسائل ایدئولوژیک بین مذاهب در استان گلستان در گسترش وهابیت موثر است.
- ۵- فقر اقتصادی در استان گلستان بر گسترش وهابیت موثر است.
- ۶- عدم اطلاع از ماهیت وهابیت بر گسترش آن در استان گلستان موثر است.
- ۷- حمایت کشورهای معاند نظام جمهوری اسلامی ایران از وهابیت بر گسترش آن در استان گلستان موثر است.

معرفی منطقه مورد مطالعه

استان گلستان از شمال به کشور ترکمنستان، از جنوب به استان سمنان، از شرق به استان خراسان شمالی و از غرب به استان مازندران محدود می‌شود (معطوفی، ۱۳۸۷: ۱۳) اقوام و مذاهب استان گلستان عبارت است از:

۱- ترکمن‌ها

جمعیت ترکمن‌ها در استان گلستان بالغ بر ۵۰۰۰۰۰ نفر و نسبت به جمعیت کل استان بیش از ۳٪ است و در شهرهای مجاور مرز از تراکم جمعیتی بیشتری برخوردار هستند و بیشترین جمعیت به ترتیب در گمیشان (۱۰۰٪)، آق‌قلا (۹۸٪)، بندر ترکمن (۸۵٪)، گنبد (۷۷٪)، کلاله (۵۵٪) و مینودشت (۵۰٪) ساکن بوده (جدول ۱) و درصد کمی نیز در شهرهای دیگر استان از جمله گرگان ساکن هستند (تبیان، ۱۳۹۰: ۲۰).

نام شهرستان	جمعیت	نام شهرستان	جمعیت
گرگان	۲۵۱۹	کلاله	۱۰۸۶۷۴
کردکوی	۵۲	مینودشت	۸۱۹۷
بندر ترکمن	۱۳	گنبدکاووس	۱۸۳۲۷۴
بندرگز	۵۱	علی‌آباد	۱۲۵۴۹
آق‌قلا	۷۹۱۹۰	جمعیت کل استان	۵۰۴۳۸۱

جدول ۱ توزیع فراوانی جمعیت قوم ترکمن به تفکیک شهرستان در استان گلستان
از نظر مذهبی ترکمن‌های اهل سنت بوده و از چهار فرقه حنفی، حنبلی، مالکی و شافعی، بیشتر آنها پیرو مذهب حنفی هستند (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۱۷۲).

۲- قوم سیستانی

گسترده‌ترین موج مهاجر اخیر سیستانی‌ها، مهاجرت آنان به استان گلستان است که از پنجاه سال پیش آغاز شده و در فاصله سال‌های ۱۳۳۰ تا ۱۳۵۰ به اوج خود رسیده است. علت اصلی این مهاجرت، خشک شدن آب منطقه ناشی از بازسازی نشدن بندهای تاریخی هیرمند و ایجاد بندهای جدید در افغانستان بر هیرمند و تغییر مسیر آب این رودخانه است. قوم سیستانی با ۲۰۰۰۰ نفر، ۱۵.۴٪ جمعیت استان گلستان را شامل می‌شود.

۳- قوم بلوچ

همان شرایطی که باعث مهاجرت قوم سیستانی شده بود، موجب مهاجرت قوم بلوچ به استان گلستان گردید (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۱۴۲ و ۱۴۴). این قوم با جمعیت بیش از ۶۰۰۰ نفر حدود ۴.۳٪ از جمعیت استان را تشکیل می‌دهند.

۴- قوم قزاق

حدود ۸۰ سال پیش به علت نزاع‌ها و درگیری‌هایی که بین اقوام مختلف در منطقه آسیای میانه وجود داشت، تعدادی از قزاق‌ها به علت شرایط بد و ترس از کشتار، به کشور ایران کوچ

کردند و در شهرهای بندر ترکمن و گرگان اسکان یافتند و به مرور زمان در این شهرها گرد هم آمدند و محله خاص خود را برپا کردند. از خصوصیات عمده جمعیت قزاق، جوان بودن آنها است. قزاق‌های مقیم استان، ۲٪ جمعیت گلستان را تشکیل می‌دهند که ۹۸٪ سنی حنفی و حدود ۲٪ شیعه هستند.

۵- قوم ترک

جمعیت قوم ترک در استان گلستان، بیشتر در شرق استان متمرکز شده‌اند و بیشتر آنها در شهرستان‌های رامیان، گنبد، مینودشت و گالیکش ساکن هستند و تعدادی در سایر شهرستان‌های استان پراکنده هستند. مذهب ترک‌های استان گلستان، شیعه است و با تعداد ۸۰۰۰۰ نفر جمعیت حدود ۵٪ جمعیت استان را تشکیل می‌دهند.

۶- اقوام فارس

در استان گلستان، فارس‌ها شامل گرگانی‌ها، کتولی‌ها، کردها، مهاجران خراسانی و سمنانی هستند. کلیه این اقوام دارای مذهب شیعه هستند و ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی خاص خود را دارند.

تعریف مفاهیم

از آنجا که مفاهیم نقش اساسی در تحلیل موضوعات دارند، ابتدا باید مفاهیم مورد بحث تعریف و تحدید شوند.

۱- امنیت ملی^۱: حالتی که به موجب آن، ملتی فارغ از ترس و تهدید از دست دادن تمام یا بخشی از سرزمین، جمعیت، رفاه اقتصادی و نیز فارغ از ترس و تهدید از دست دادن نظام حکومتی، هویت ملی، زبان، دین و ارزش‌های فرهنگی خود به سر می‌برند (کارگر، ۱۳۸۵: ۷).

۲- قوم^۲: قوم یک گروه انسانی - نژادی است که از زبان، فرهنگ، روش زندگی و تمنیات گروهی ویژه‌ای در چارچوب یک شاخه بزرگ نژادی برخوردار است، به قسمی که حتی از دیگر گروه‌های نژادی خود قابل تشخیص و تفکیک می‌شوند. به همین علت، گاهی همین گروه قومی به معنی گروه ملی یا معادل آن درمی‌آید (الطایبی، ۱۳۸۲: ۱۵۸).

1. National Security

2. Ethnic

۳- مذهب^۱: مذهب مصدر میمی از ریشه ذهب است که در زبان عربی به معنای طریقه و روش بوده و آن اعم از هرگونه روش انفرادی و اجتماعی است. در اصطلاح علمای دین، مذهب طریقه خاصی در یک دین است و جزئی از آن دین به شمار می‌رود. به طور کلی اختلافات و افتراقات یک دین را مذهب گویند (قدیانی، ۱۳۸۴: ۱۶).

۴- فرقه^۲: فرقه جمع آن فرق است، شامل یک دسته مذهبی است که در بعضی از مسائل دینی و اعتقادی با گروه‌های دیگر اختلاف دارند (همان: ۱۶).

۵- وهابیت: وهابیت، فرقه انحرافی است که در سال ۱۱۴۳ هجری قمری توسط محمد ابن عبدالوهاب در عربستان به وجود آمده است و در بسیاری از اصول عقاید و احکام شرعی با مذاهب دیگر دین اسلام تفاوت دارد. پیروان این مسلک را وهابی می‌گویند.

راهبرد مدیریت تنوع قومی در ایران:

راهبرد مدیریت تنوع قومی تقریباً در تمام ادوار تاریخ معاصر ایران از قاجاریه تا پهلوی رواج داشته است. در این ادوار به طور کلی و در عمل، چند راهبرد مدیریت قومی وجود داشته است:

- راهبرد حفظ همبستگی ملی از طریق ایجاد پیوندهای فAMILI میان رؤسای قبایل، ایلات و منتفدان محلی با شاه و درباریان (دوران قاجاریه)؛

- راهبرد مهار و سرکوب خوانین و رؤسای ایلات (پهلوی اول)؛

- راهبرد مدرن‌سازی توأم با تحقیر فرهنگی و تبعیض اقتصادی مناطق قومی (پهلوی دوم).

در ادوار بعد از انقلاب بنا به علل متعدد، راهبرد مدون و منسجمی در قبال مدیریت نوع قومی نداشته‌ایم. وقوع انقلاب و آثار و تبعات آن و جنگ تحمیلی و مسائل ناشی از آن، جزء مسائل عمومی تأثیرگذار بر این روند بوده است (صالحی، ۱۳۸۵: ۵۷).

الگوهای سیاست قومی:

الگوی همانندسازی^۳

در این الگو، همانندسازی آرمان و غایتی منسجم محسوب می‌شود که سیاست‌های دولت و ایدئولوژی‌ها بر اساس آن شکل می‌گیرد و ترکیبی زیست‌شناختی، فرهنگی، اجتماعی و روانی از

---

1. Religion
2. Cult
3. Assimilation
4. Pluralism

گروه‌های قومی متمایز و منفرد به منظور ایجاد یک جامعه بدون تفاوت قومی به وجود می‌آید. در این صورت، اختلافات فرهنگی ساختاری کاهش می‌یابد و حاصل آن جامعه‌ای متجانس و همگن است که در آن بین گروه‌ها از جنبه‌های قومی، فرهنگی و نژادی تفاوتی نخواهد بود (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۴۳). در شکل (۲) روش‌های همانندسازی توسط دولت‌ها نشان داده شده است.

الگوی تکثرگرایی

دیدگاه تکثرگرایی دیدگاهی است که سازمان‌دهی پیکر سیاسی یک کشور را به نحوی مطلوب می‌داند که در آن هر خانواده فکری - عقیدتی هم امکان و وسایل حراست از ارزش‌های خاص خود را داشته باشد و هم آن که به احقاق حقوق خود نائل آید و زمینه لازم برای مشارکت فعالانه در صحنه سیاسی را به دست آورد. تحقق چنین امری، متضمن پذیرش نوعی بی‌طرفی از جانب قدرت حاکم و مشارکت نهادها و گروه‌های موجود در جهت اعتلای مصالح عمومی است (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۴۵).

نظریه دارندورف

دارندورف خلاف جامعه‌شناسان معاصر خویش که تحلیل اجتماعی را در رابطه با وفاق اجتماعی مورد توجه قرار می‌دادند، مدعی است که جامعه‌شناسی معاصر باید به مسائل مربوط به تغییرات اجتماعی و تضاد نیز بپردازد (ادیبی و انصاری، ۱۳۸۳: ۱۴۶). به نظر دارندورف کسانی که دارای قدرت اداری و اقتصادی‌اند، از روی ضرورت صاحب ابزار تولید نیستند. به نظر او علت تضاد را باید در توزیع نابرابر اقتدار و نه مالکیت خصوصی وسایل تولید جستجو کرد. برای دارندورف، اقتدار، یک رابطه مشروع فرادست و فرودست است که می‌تواند بر پایه‌های مختلفی باشد که مالکیت یا شیوه تولید یکی از آنهاست. دارندورف چنین نتیجه می‌گیرد که اولاً تضاد ضرورتاً اقتصادی نیست و می‌تواند ناشی از نابرابری در قدرت سیاسی هم باشد و ثانیاً بسیاری از تضادها قابل اصلاح و کنترل هستند. وی در جامعه، اقتدار توزیع شده را نابرابر می‌داند، مانند ثروت، با این تفاوت که در توزیع ثروت، بعضی بیشتر و بعضی کمتر سهم می‌برند. به هر حال آنهایی که فقیرند، اموالی ناچیز دارند. اما اقتدار و توزیع آن به شکلی است که عده‌ای از آن بهره‌مندند و بقیه کاملاً فاقد آنند؛ وضعیتی است که تحت اصطلاح توزیع دوگانه اقتدار نامیده می‌شود (روشه، ۱۳۸۰: ۹۰). پس اقتدار موجود در یک انجمن آمرانه، خصلتی دوشاخه دارد؛ برای همین، دو گروه

را می‌توان در چارچوب یک هم‌گروهی تشکیل داد؛ آن‌هایی که سمت‌های با اقتدار را در دست دارند و آن‌هایی که در سمت‌های فرمان‌بری جای دارند، منافع معینی دارند که در جهت و ذات متناقضند. در داخل هر نوع هم‌گروهی، آن‌هایی که سمت مسلط دارند، خواستار نگه داشت وضع موجودند؛ در حالی که دارندگان سمت‌های زیردست در جستجوی دگرگونی‌اند. برخورد منافع در هر هم‌گروهی، دست کم به صورت پنهان همیشه وجود دارد. این بدان معناست که مشروعیت اقتدار همیشه در معرض خطر است (ریترز، ۱۳۷۴: ۱۶۲). با نگاهی کلی به افکار تضاد دارندورف می‌توان به فراست درک کرد که دیگر به جامعه دوطبقه‌ای معتقد نیست و با بیان مفهوم تعدد تضادها به کثرت‌گرایی ساختارهای اقتدار معتقد است و با همین مفهوم است که از تضاد به نظم و وفاق می‌رسد؛ چرا که تضادها یکدیگر را خنثی می‌کنند. اما برجسته بودن کار دارندورف به علت این است که وی خلاف سایر متفکران، دو برداشت هم زمان از نظام اجتماعی دارد؛ نظام اجتماعی مبتنی بر تضاد و یگانگی که یکی را به نفع دیگری نفی نمی‌کند. اقتدار آن گونه مطرح می‌شود که هم عامل یگانگی اجتماعی است و هم عاملی است از تضاد، اعمال چنین روشی در بررسی واقعیات اجتماعی باعث امیدواری است (روشه، ۱۳۸۰: ۱۰۷).

روش تحقیق

روش مورد استفاده در این پژوهش از نوع تحقیق توصیفی است. ابزار گردآوری اطلاعات گردآوری، کتابخانه‌ای میدانی است و در بحث میدانی پرسشنامه محقق ساخته تهیه شده است. پرسشنامه بر اساس چارچوب نظری، فرضیه‌ها، متغیرهای تحقیق و شاخص‌های اندازه‌گیری آنان تدوین شده است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و آزمون فرضیات، از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چند متغیره با روش استپ‌وایز^۱ و تحلیل مسیر در محیط نرم افزار Spss استفاده شده است.

سنجش اعتبار^۲

سنجه معتبر، سنجه‌ای است که همان چیزی را بسنجد که مورد نظر ماست. اعتبار یا فقدان اعتبار به خود سنجه مربوط نمی‌گردد؛ بلکه به کاربرد آن برای سنجش موضوع مورد بررسی برمی‌گردد. اعتبار سنجه به نحوه تعریف مفهوم بستگی دارد (دواس، ۱۳۸۷: ۶۳). بدین جهت بعد از تهیه معرف‌ها باید اطمینان حاصل کنیم که آنها همان چیزی را می‌سنجند که ما می‌خواهیم

1. Stepwise
2. Validity

اندازه‌گیری کنیم. همچنین باید مطمئن شد که می‌توان به پاسخ‌هایی که جامعه نمونه می‌دهند اطمینان و اعتماد کرد (دواس، ۱۳۸۷: ۶۱). بدین خاطر و برای سنجش اعتبار معرف‌های پرسشنامه، فرآیندی تحت عنوان پیش‌آزمون به مرحله اجرا و برای تحلیل داده‌ها نیز از آزمون آلفای کرونباخ^۱ بهره گرفته شد. حجم نمونه‌ای به تعداد ۳۰ نفر از جامعه آماری مورد مطالعه به‌طور تصادفی انتخاب شد و پرسشنامه مقدماتی بین آنان توزیع گردید. بعد از جمع‌آوری و انتقال داده‌ها به نرم افزار آماری SPSS و اجرای آزمون، نتایج مشخص گردید (جدول ۲).

جدول ۲- نتایج آلفای کرونباخ برای متغیرهای مستقل و وابسته

نتایج آلفای کرونباخ برای متغیر وابسته		نتایج آلفای کرونباخ برای متغیرهای مستقل	
آلفای کرونباخ	تعداد معرف‌ها	آلفای کرونباخ	تعداد معرف‌ها
۰.۸۶۷	۱۶	۰.۹۱۶	۴۴

آلفای کرونباخ برای مجموع متغیرهای مستقل به مقدار ۰.۹۱۶ و برای متغیر وابسته به مقدار ۰.۸۶۷ است. بالاتر بودن این مقادیر از عدد ۰.۷، بیان‌کننده این مطلب است که معرف‌ها قابلیت سنجش متغیر مربوط را دارند.

آزمون فرضیه‌ها:

۱- آزمون فرضیه ۱: به نظر می‌رسد بین فاصله مکانی استان تا مرکز سیاسی کشور و گسترش وهابیت رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۳- ضریب همبستگی بین متغیر مستقل فاصله تا مرکز استان و متغیر وابسته گسترش وهابیت

متغیر وابسته گسترش وهابیت	متغیر مستقل فاصله تا مرکز سیاسی استان		
۰.۶۳۲	۱	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل فاصله
۰.۰۰۰		Sig. (2-tailed)	تا مرکز سیاسی
۵۰	۵۰	مجموع	استان
۱	۰.۶۳۲	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر وابسته
	۰.۰۰۰	Sig. (2-tailed)	گسترش وهابیت
۵۰	۵۰	مجموع	

1. Cronbach

** همبستگی مستقیم در سطح اطمینان ۹۹٪

با توجه به نتایج به دست آمده، سطح معناداری رابطه بالا در سطح اطمینان ۹۹٪، به مقدار $\text{sig}=0.00$ و مقدار ضریب همبستگی پیرسون نیز به مقدار ۰.۶۳۲ است. این نکته مبین این موضوع است که متغیر مستقل فاصله مکانی تا مرکز سیاسی استان بر متغیر وابسته گسترش وهابیت موثر است. از آنجا که مقدار ضریب همبستگی پیرسون در رابطه بالا، مثبت است، بیان کننده آن است که هر چه میزان دوری از مرکز سیاسی استان بیشتر باشد، به همان میزان وهابیت نیز گسترش می‌یابد و عکس آن هر چه میزان دوری از مرکز سیاسی استان کمتر شود، به همان میزان گسترش وهابیت کاهش خواهد یافت. ضریب همبستگی پیرسون به مقدار ۰.۶۳۲ مبین این موضوع است که شدت همبستگی در سطح بالایی است و میزان ارتباط دو متغیر بالا در سطح بالایی قرار دارد.

۲- فرضیه ۲: به نظر می‌رسد بین تنوع قومیت‌ها و گسترش وهابیت رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۴- ضریب همبستگی بین متغیر مستقل تنوع قومیت‌ها و متغیر وابسته گسترش وهابیت

متغیر وابسته گسترش وهابیت	متغیر مستقل تنوع قومیت‌ها		
۱	۰.۷۹۴	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل تنوع قومیت‌ها
		Sig. (2-tailed)	
۵۰	۵۰	مجموع	
۰.۷۹۴	۱	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر وابسته گسترش وهابیت
		Sig. (2-tailed)	
۵۰	۵۰	مجموع	

** همبستگی مستقیم در سطح اطمینان ۹۹٪

جدول ۴ نشان می‌دهد معناداری رابطه بالا در سطح اطمینان ۹۹٪، به مقدار $\text{sig}=0.0000$ و ضریب همبستگی پیرسون نیز به مقدار ۰.۷۹۴ است که نشان‌دهنده تأثیر متغیر مستقل تنوع قومیت‌ها بر متغیر وابسته گسترش وهابیت است. از آنجا که مقدار پیرسون در رابطه بالا مثبت است، بیان کننده آن است که هر چه میزان تنوع قومیت‌ها بیشتر باشد، به همان میزان وهابیت

نیز گسترش می‌یابد و عکس آن هر چه میزان تنوع قومیت‌ها کمتر شود، به همان میزان گسترش وهابیت کاهش خواهد یافت. ضریب همبستگی پیرسون به مقدار ۰.۷۹۴ مبین این موضوع است که شدت همبستگی در سطح بالایی است و میزان ارتباط دو متغیر بالا در سطح بالایی قرار دارد.

۳- فرضیه ۳: به نظر می‌رسد رابطه معناداری بین تنوع مذهب و گسترش وهابیت در استان گلستان وجود دارد.

جدول ۵- ضریب همبستگی بین متغیر مستقل تنوع مذهب و متغیر وابسته گسترش وهابیت

متغیر وابسته گسترش وهابیت	متغیر مستقل تنوع مذهب		
۱	۰.۳۲۲	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل تنوع مذهب
	۰.۰۲۴	Sig. (2-tailed)	
۵۰	۴۹	مجموع	
۰.۳۲۲	۱	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر وابسته گسترش وهابیت
۰.۰۲۴		Sig. (2-tailed)	
۴۹	۴۹	مجموع	

* همبستگی مستقیم در سطح اطمینان ۹۵٪

در رابطه بین متغیر مستقل تنوع مذهب و متغیر وابسته گسترش وهابیت، در سطح اطمینان ۹۵٪، سطح معناداری رابطه بالا به مقدار $\text{sig} = ۰.۰۰۰$ و مقدار ضریب همبستگی پیرسون ۰.۳۲۲ است. از این رو متغیر مستقل تنوع مذهب بر متغیر وابسته گسترش وهابیت تأثیرگذار است. با توجه به این که مقدار ضریب همبستگی پیرسون مثبت است، هر چه تنوع مذهب بیشتر باشد، به همان میزان وهابیت نیز گسترش می‌یابد.

۴- فرضیه ۴: به نظر می‌رسد بین تفاوت در برخی مسائل ایدئولوژیک میان مذاهب در استان گلستان و گسترش وهابیت، رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۶- مقدار ضریب همبستگی بین متغیر مستقل تفاوت مسائل عقیدتی و متغیر وابسته گسترش وهابیت

متغیر مستقل تفاوت مسائل عقیدتی	متغیر وابسته گسترش وهابیت		
۰.۶۴۷	۱	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل تفاوت مسائل عقیدتی
۰		Sig. (2-tailed)	
۴۹	۵۰	مجموع	
۱	۰.۶۴۷	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر وابسته گسترش وهابیت
	۰	Sig. (2-tailed)	
۴۹	۴۹	مجموع	

** همبستگی مستقیم در سطح اطمینان ۹٪

نتایج جدول نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۹٪، سطح معناداری به مقدار $\text{sig}=0.000$ و ضریب همبستگی پیرسون به مقدار ۰.۶۴۷ است که نشان می‌دهد متغیر مستقل تفاوت مسائل عقیدتی بر متغیر وابسته گسترش وهابیت تأثیر دارد. مقدار ضریب همبستگی پیرسون در رابطه بالا مثبت است؛ پس هر چه میزان تفاوت در مسائل عقیدتی بین جمعیت استان گلستان بیشتر باشد، به همان میزان وهابیت نیز گسترش می‌یابد.

۵- فرضیه ۵: به نظر می‌رسد بین فقر و گسترش وهابیت، رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۷- ضریب همبستگی بین متغیر مستقل فقر و متغیر وابسته گسترش وهابیت

متغیر مستقل فقر	متغیر وابسته گسترش وهابیت		
۰.۶۳۴	۱	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل فقر
۰.۰۰۰		Sig. (2-tailed)	
۴۹	۵۰	مجموع	
۱	۰.۶۳۴	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر وابسته گسترش وهابیت
	۰.۰۰۰	Sig. (2-tailed)	
۴۹	۴۹	مجموع	

** همبستگی مستقیم در سطح اطمینان ۹٪

جدول بالا بیان‌کننده این نکته است که در سطح اطمینان ۹۹٪، سطح معناداری به مقدار $\text{sig}=0.000$ و ضریب همبستگی پیرسون به مقدار ۰.۶۳۴ است که نشان‌دهنده تأثیر متغیر

مستقل فقر بر متغیر وابسته گسترش وهابیت است. مقدار پیرسون در این رابطه نشان می‌دهد که هر چه گسترش فقر در جامعه بیشتر شود، به همان میزان وهابیت نیز گسترش خواهد یافت.

۶- فرضیه ۶: به نظر می‌رسد بین نداشتن اطلاع از ماهیت وهابیت و گسترش وهابیت، رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۸ ضریب همبستگی بین متغیر مستقل اطلاع از ماهیت وهابیت و متغیر وابسته گسترش

وهابیت			
متغیر وابسته گسترش وهابیت	متغیر مستقل اطلاع از ماهیت وهابیت		
۱	-۰.۰۹۴	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل اطلاع از ماهیت وهابیت
	۰.۵۱۶	Sig. (2-tailed)	
۵۰	۵۰	مجموع	
-۰.۰۹۴	۱	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر وابسته گسترش وهابیت
۰.۵۱۶		Sig. (2-tailed)	
۵۰	۵۰	مجموع	

* همبستگی معکوس در سطح اطمینان ۵٪

با توجه به نتایج به دست آمده، معناداری رابطه بالا در سطح اطمینان ۹۵٪، به مقدار $\text{sig}=۰.۵۱۶$ است و مقدار ضریب همبستگی پیرسون -۰.۰۹۴ است. این موضوع بیان‌کننده آن است که متغیر مستقل نداشتن اطلاع از ماهیت وهابیت بر متغیر وابسته گسترش وهابیت تأثیر ندارد و رابطه بالا تأیید نمی‌گردد.

۷- فرضیه ۷: به نظر می‌رسد بین متغیر مستقل حمایت کشورهای معاند نظام و متغیر وابسته گسترش وهابیت رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۹- ضریب همبستگی بین متغیر مستقل حمایت کشورهای معاند نظام و متغیر وابسته گسترش

وهابیت

متغیر وابسته گسترش وهابیت	متغیر مستقل حمایت کشورهای معاند نظام		
۱	۰.۷۰۳	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر مستقل حمایت کشورهای معاند
	۰	Sig. (2-tailed)	
۵۰	۵۰	مجموع	
۰.۷۰۳	۱	ضریب همبستگی پیرسون	متغیر وابسته گسترش وهابیت
۰		Sig. (2-tailed)	
۵۰	۵۰	مجموع	

** همبستگی مستقیم در سطح اطمینان ۹۵٪

در رابطه بین متغیر مستقل حمایت کشورهای معاند نظام و متغیر وابسته گسترش وهابیت، با سطح اطمینان ۹۵٪، سطح معناداری به مقدار $\text{sig}=0.000$ و ضریب همبستگی پیرسون به مقدار ۰.۷۰۳ است؛ در نتیجه متغیر مستقل حمایت کشورهای معاند نظام بر متغیر وابسته گسترش وهابیت تأثیرگذار است. با توجه به این که مقدار ضریب همبستگی پیرسون مثبت است، هر چه حمایت کشورهای معاند نظام از فرقه وهابیت بیشتر باشد، به همان میزان وهابیت نیز گسترش می‌یابد.

رگرسیون چندمتغیره:

۱- رگرسیون متغیرهای مستقل و وابسته گسترش وهابیت:

برای بررسی الگوی تحقیق از رگرسیون خطی چندمتغیره از روش استپ‌وایز استفاده شده است.

جدول ۱۰- الگوی رگرسیون پیش‌بینی‌شده برای متغیرهای مستقل و متغیر وابسته گسترش وهابیت:

مدل	R	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعدیل یافته	انحراف از برآورد
۳	۰.۸۴۵	۰.۷۱۳	۰.۶۹۳	۰.۵۹۸

مقدار ضریب تعیین (R²) به دست آمده، با ۰.۷۱۳ برابر شده است، بدین معنی که ۳ متغیر مستقل تنوع قومیت‌ها در استان گلستان، حمایت آمریکا، عربستان، پاکستان و دیگر کشورهای معاند نظام جمهوری اسلامی ایران و تفاوت عقیدتی و ایدئولوژیکی بین مذاهب در استان گلستان، به میزان ۷۱.۳٪ توانایی تبیین متغیر وابسته گسترش وهابیت را دارند و در حوزه علوم انسانی این میزان برای (R²) بسیار مطلوب است. به عبارت دیگر ۲۹.۷٪، تبیین متغیر وابسته گسترش وهابیت، توسط متغیرهای دیگر صورت می‌گیرد.

جدول ۱۱- آزمون آنووا

مدل	مجموع مجذورات	df	میانگین مجذورات	F	sig
ضریب رگرسیونی	۳۸.۲۴۳	۳	۱۲.۷۴۸	۳۵.۶۵۴	۰.۰۰۰
ضریب پسمانده	۱۵.۳۷۴	۴۳	۰.۳۵۸		
مجموع	۵۳.۶۱۷	۴۶			

نتایج آزمون آنووا حاکی از آن است که در فاصله اطمینان ۹۹٪، سطح معناداری برابر است با sig=۰.۰۰۰ به عبارت دیگر، خط رگرسیون بیشتر از واریانس پسماند، توانایی تبیین واریانس متغیر وابسته گسترش وهابیت را دارد. به عبارت دیگر، متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته گسترش وهابیت تأثیر دارند و رابطه مورد نظر تأیید می‌گردد.

جدول ۱۲- ضرایب رگرسیونی مربوط به الگوهای پیش‌بینی شده

Sig	t	ضرایب رگرسیونی		مدل	
		استاندارد شده	استاندارد نشده		
		Beta	Std.error	B	
۰.۲۹۷	۱.۰۵۷		۰.۲۵۶	۰.۲۷۱	مقدار ثابت
۰.۰۰۰	۴.۱۰۲	۰.۴۵۸	۰.۱۰۱	۰.۴۱۳	تنوع قومیت‌ها
۰.۰۰۷	۲.۸۴۸	۰.۲۹۸	۰.۰۹۵	۰.۲۷۰	حمایت کشورهای معاند نظام
۰.۰۳۰	۲.۲۴۳	۰.۲۳۴	۰.۱۰۵	۰.۲۳۵	تفاوت ایدئولوژیکی مذاهب با یکدیگر

همان‌طور که ملاحظه می‌گردد در رگرسیون چندمتغیری یعنی اثرهای متغیرها در کنار همدیگر، متغیرهای مستقل تنوع قومیت‌ها در استان گلستان و تفاوت عقیدتی و ایدئولوژیکی بین مذاهب در استان گلستان، بر متغیر وابسته گسترش وهابیت بیشترین تأثیر را دارند و بقیه متغیرهای مستقل، تأثیر چندانی بر متغیر وابسته ندارند. با استفاده از ضرایب استاندارد نشده معادله خطی رگرسیون پیش‌بینی را می‌توان به صورت زیر نوشت:

$$Y = a + b_1 x_1 + b_2 x_2 + b_3 x_3$$

(تفاوت ایدئولوژیکی بین مذاهب) $+0.235$ (حمایت کشورهای معاند نظام اسلامی) $+0.270$ (تنوع قومیت‌ها)

$$Y = 0.271 + 0.413$$

مقدار ثابت برابر است با 0.271 و ضریب تأثیر متغیر تنوع قومیت‌ها برابر با 0.413 است که در ازای یک واحد تغییر در متغیر تنوع قومیت‌ها، در متغیر وابسته گسترش وهابیت نیز به میزان یک واحد تغییر به وجود خواهد آمد. برای تعیین میزان تأثیرگذاری متغیرهای مستقل، از معادله رگرسیون خطی با ضرایب استاندارد شده استفاده می‌شود.

$$Y = b_1 x_1 + b_2 x_2 + b_3 x_3$$

(تفاوت ایدئولوژیکی بین مذاهب) $+0.235$ (حمایت کشورهای معاند نظام) $+0.270$ (تنوع قومیت‌ها)

$$Y = 0.413$$

با توجه به معادله خط استاندارد، بیشترین تأثیر را متغیر مستقل تنوع قومیت‌ها، سپس متغیر مستقل حمایت کشورهای معاند نظام و متغیر مستقل تفاوت ایدئولوژیکی بین مذاهب بر متغیر وابسته گسترش وهابیت گذاشته است.

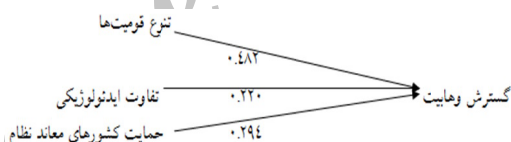
تحلیل مسیر

۱ - مرحله اول:

جدول ۱۳ - ضرایب رگرسیونی الگوهای پیش‌بینی شده متغیرهای مستقل و متغیر وابسته گسترش وهابیت:

sig	t	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده		
		Beta	Std.error	
۰.۲۹۲	۱.۰۶۶		۰.۲۵۱	مقدار ثابت
۰.۰۰۰	۴.۵۴۹	۰.۴۸۲	۰.۰۹۴	تنوع قومیت‌ها
۰.۰۳۱	۲.۲۲۴	۰.۲۲۰	۰.۱۰۱	تفاوت ایدئولوژیکی
۰.۰۰۶	۲.۹۰۸	۰.۲۹۴	۰.۰۹۲	حمایت کشورهای معاند

با توجه به معناداری متغیرهای مستقل، فقط به مقدار ضریب رگرسیونی Beta می‌توان توجه کرد. میزان Beta مربوط به هر یک از متغیرها در شکل زیر آورده شده است. شایان ذکر است که در این مرحله، تنوع قومیت‌ها، حمایت کشورهای معاند نظام و تفاوت ایدئولوژیکی بین مذاهب به عنوان متغیرهای مستقل و گسترش وهابیت به عنوان متغیر وابسته هستند.

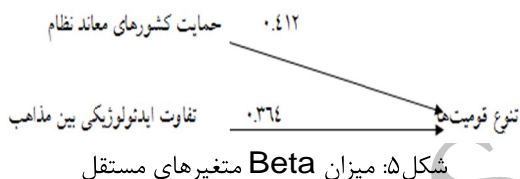
شکل ۴: میزان Beta متغیرهای مستقل

۲ - مرحله دوم:

جدول ۱۴ ضرایب رگرسیونی الگوهای پیش‌بینی شده متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تنوع قومیت‌ها:

sig	t	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده		
		Beta	Std.error	
۰.۵۲۳	۰.۶۴۴		۰.۳۹۱	مقدار ثابت
۰.۰۰۶	۲.۸۷۵	۰.۳۶۴	۰.۱۴۶	تفاوت ایدئولوژیکی
۰.۰۰۲	۳.۲۵۱	۰.۴۱۲	۰.۱۳۰	حمایت کشورهای معاند نظام

با در نظر گرفتن معناداری متغیرهای مستقل، فقط به مقدار ضریب رگرسیونی Beta می‌توان توجه کرد. میزان Beta مربوط به هر یک از متغیرها در شکل زیر آورده شده است. شایان ذکر است که در این مرحله، تفاوت ایدئولوژیکی و حمایت کشورهای معاند نظام به عنوان متغیرهای مستقل و تنوع قومیت‌ها، به عنوان متغیر وابسته هستند.

۳- مرحله سوم:

جدول ۱۵ ضرایب رگرسیونی مربوط به الگوهای پیش‌بینی شده متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تفاوت ایدئولوژیکی مذاهب

sig	t	ضرایب رگرسیونی استاندارد			
		نشده	نشده		
		Beta	Std.error	B	
۰	۴.۰۰۱		۰.۳۱۴	۱.۲۵۸	مقدار ثابت
۰.۰۷۹	۱.۷۹۴	۰.۲۶۱	۰.۱۳۰	۰.۲۳۳	حمایت کشورهای معاند نظام
۰.۰۰۶	۲.۸۷۵	۰.۴۱۸	۰.۱۲۶	۰.۳۶۳	تنوع قومیت‌ها

با توجه به معناداری متغیر مستقل تنوع قومیت‌ها، فقط به مقدار ضریب رگرسیونی Beta این متغیر می‌توان توجه کرد و تنها میزان Beta مربوط به این متغیر در شکل زیر آورده شده است. شایان ذکر است که در این مرحله حمایت کشورهای معاند نظام و تنوع قومیت‌ها به عنوان متغیرهای مستقل و تفاوت ایدئولوژیکی بین مذاهب، به عنوان متغیر وابسته هستند.

تفاوت ایدئولوژیکی بین مذاهب $\xrightarrow{0.418}$ تنوع قومیت‌ها

۴ - مرحله چهارم:

جدول ۱۶ - ضرایب رگرسیونی مربوط به الگوهای پیش‌بینی شده متغیرهای مستقل و متغیر وابسته حمایت کشورهای معاند

sig	t	ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده			
		Beta	Std.error	B	
۰.۰۰۳	۳.۰۸۴		۰.۲۶۵	۱.۱۲۵	مقدار ثابت
۰.۰۰۲	۳.۲۵۱	۰.۴۵۴	۰.۱۳۶	۰.۴۴۱	تنوع قومیت‌ها
۰.۰۷۹	۱.۷۹۴	۰.۲۵۰	۰.۱۵۶	۰.۲۸۱	تفاوت ایدئولوژیکی

با توجه به معناداری متغیر مستقل تنوع قومیت‌ها، فقط از مقدار ضریب رگرسیونی **Beta** این متغیر که در شکل زیر آورده شده است، می‌توان استفاده کرد. شایان ذکر است که در این مرحله، تنوع قومیت‌ها و تفاوت ایدئولوژیکی به عنوان متغیرهای مستقل و حمایت کشورهای معاند نظام به عنوان متغیر وابسته هستند.

حمایت کشورهای معاند نظام 0.454 تنوع قومیت‌ها

شکل ۶: میزان **Beta** متغیرهای مستقل

جدول ۱۷ - محاسبه اثرهای متغیر مستقل تعدد قومیت‌ها (X_1) بر متغیر وابسته گسترش وهابیت (Y)

نوع اثر	مسیر	میزان اثر بر اساس ضرایب Beta
مستقیم	$X_1 \longrightarrow Y$	0.482
غیرمستقیم	$X_1 \rightarrow X_2 \rightarrow Y$ $X_1 \rightarrow X_3 \rightarrow Y$	$0.454 * 0.294 = 0.133$ $0.418 * 0.091 = 0.220$
کل اثرهای غیرمستقیم		$0.133 + 0.091 = 0.104$
مجموع اثرهای مستقیم و غیرمستقیم		$0.482 + 0.104 = 0.586$

جدول ۱۸- محاسبه اثرهای متغیر مستقل حمایت کشورهای معاند نظام (X۲) بر متغیر وابسته گسترش وهابیت (Y)

نوع اثر	مسیر	میزان اثر بر اساس ضرایب Beta
مستقیم	$X_2 \rightarrow Y$	۰.۲۹۴
غیرمستقیم	$X_1 \rightarrow X_2 \rightarrow Y$	$۰.۴۱۲ * ۰.۴۸۲ = ۰.۱۹۹۰$
	$X_1 \rightarrow X_3 \rightarrow Y$	$۰.۲۶۱ * ۰.۲۲۰ = ۰.۰۵۷$
کل اثرهای غیرمستقیم		$۰.۲۵۶ + ۰.۲۶۱ = ۰.۵۱۷$
مجموع اثرهای مستقیم و غیرمستقیم		$۰.۲۹۴ + ۰.۲۵۶ = ۰.۵۵$

جدول ۱۹- محاسبه اثرهای متغیر مستقل تفاوت ایدئولوژیکی بین مذاهب (X۳) بر متغیر وابسته گسترش وهابیت (Y)

نوع اثر	مسیر	میزان اثر بر اساس ضرایب Beta
مستقیم	$X_3 \rightarrow Y$	۰.۲۲۰
غیرمستقیم	$X_3 \rightarrow X_1 \rightarrow Y$	$۰.۳۶۴ * ۰.۴۸۲ = ۰.۱۷۵$
کل اثرهای غیرمستقیم		۰.۱۷۵
مجموع اثرهای مستقیم و غیرمستقیم		$۰.۲۲۰ + ۰.۱۷۵ = ۰.۳۹۵$

جدول ۲۰- محاسبه مقادیر اثرهای مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل ۳ گانه بر متغیر وابسته گسترش وهابیت:

متغیرهای مستقل	آثار غیرمستقیم	آثار مستقیم	مجموع اثرها
تنوع قومیتها	۰.۱۰۴	۰.۴۸۲	۰.۵۸۶
حمایت کشورهای معاند نظام	۰.۲۵۶	۰.۲۹۴	۰.۵۵
تفاوت ایدئولوژیکی بین مذاهب	۰.۱۷۵	۰.۲۲۰	۰.۳۹۵

نتیجه‌گیری

از فرضیات مطرح شده در این پژوهش، همه موارد آن با درصد بالای اطمینان به غیر از یک مورد تایید شده است. که در این بین، فرضیات تنوع قومیت‌ها، حمایت کشورهای معاند و تفاوت در برخی مسائل ایدئولوژیک بین مذاهب به ترتیب بیشترین تاثیر را بر ایجاد زمینه‌های گسترش وهابیت در استان گلستان دارا هستند. رابطه بین تنوع قومیت‌ها با حمایت کشورهای معاند و تنوع قومیت‌ها با تفاوت در برخی مسائل ایدئولوژیک بین مذاهب یک رابطه دوسویه و حمایت کشورهای معاند با تفاوت در برخی مسائل ایدئولوژیک بین مذاهب رابطه یک سویه دارند. از توضیحات بالا می‌توان نتیجه گرفت ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی استان گلستان به گونه‌ای شکل گرفته است که زمینه‌های مناسبی برای ایجاد شکاف قومی- مذهبی و گسترش فرقه وهابیت در آن به صورت بالقوه وجود دارد. در توجیه این مسئله با استفاده از نظریه دارندورف می‌باید عنوان کرد که فقر نسبی موجود در حاشیه کشور و استان‌های مرزی که از زمان تشکیل دولت مدرن در ایران به وجود آمده و تنوع اقلیت‌های قومی- مذهبی در استان گلستان، باعث القای این ذهنیت از سوی کشورهای معاند نظام جمهوری اسلامی در عده‌ای از اقلیت‌های قومی- مذهبی شده است که آنها از اقتدار لازم برای مشارکت در امور سیاسی، اجتماعی و اقتصادی برخوردار نیستند، در نتیجه می‌باید در صدد تغییر وضعیت خود از وضع موجود برای رسیدن به وضع مطلوب در جهت رسیدن به منافع درون گروهی باشند. تقویت زمینه‌های گسترش وهابیت از طریق این تفکر، یکی از راهبردها در جهت کاهش اقتدار نظام با هدف ایجاد شکاف بین آحاد مردم و تضعیف انسجام و امنیت ملی در این منطقه به نفع کشورهای معاند نظام جمهوری اسلامی ایران است. در حالی که سیاست قومی ایران در چندین سال اخیر مبتنی بر الگوی کثرت‌گرایی و مشارکت همه اقوام بوده است. با توجه به این که روند توسعه در هر کشور منوط به امنیت روانی افراد جامعه است. یعنی اگر شرایط روانی مطلوب برای افراد جامعه فراهم شده و حقوق مشروع و کلی ملت تامین و عدالت برای تمامی اقشار رعایت گردد، دولت موفق به تامین امنیت شده است، بدیهی است که هر جا امنیت باشد توسعه، پیشرفت نیز خواهد بود، عکس آن اگر دولت قادر به تامین امنیت در کشور نباشد ناامنی و بحران مانع از تحقق اهداف دولت خواهد شد. بر همین اساس دانشمندان رشد و توسعه را در چارچوب بحران، مورد مطالعه و بررسی قرار داده‌اند. بحران مورد نظر اغلب از ناامنی و بی‌ثباتی در بخش‌های مختلف سیاسی،

اقتصادی، نظامی و اجتماعی جامعه سرچشمه می‌گیرد در نهایت موانع جدی را در راه روند توسعه ایجاد می‌کند. که در این رابطه گذر از بحران‌های شش‌گانه لوسین پای مطرح می‌شود. با توجه به نظریه پای در شرایط کنونی قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در تلاشند در استان‌های مرزی به خصوص گلستان:

- با ایجاد بحران هویت و تقویت احساسات قوم‌گرایانه، انسجام ملی را تضعیف نمایند.
- با ایجاد بحران نفوذ قدرت تصمیم‌گیری دولت و تسلط آن بر استان را کاهش دهد
- با القای این مفهوم که اقلیت‌های قومی - مذهبی در اداره امور سیاسی، اقتصادی و اجتماعی نقشی ندارند به دنبال تضعیف اقتدار ملی، ایجاد تردید در مشروعیت نظام و ایجاد بحران‌های مشارکت، مشروعیت و توزیع هستند.
- با دامن زدن به برخی کاستی‌ها، روابط میان دستگاه‌های دولتی با یکدیگر از یک سو و روابط دولت و مردم و گروه‌های مختلف را از سوی دیگر مورد تهاجم قرار داده و یکپارچگی و اتحاد را در بین آنها از بین ببرند (بحران یکپارچگی).

منابع

۱. ادیبی، حسین و انصاری، عبدالمعبود. (۱۳۸۳). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر (چاپ دوم)، تهران: دانژه.
۲. افتخاری، اصغر. (۱۳۷۸). ظرفیت طبیعی امنیت (مورد مطالعاتی قومیت و خشونت در ایران)، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۵ و ۶، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۳. اسلامی، علی‌رضا. (۱۳۸۵). «قومیت و ابعاد آن در ایران»، مجله علوم سیاسی، شماره ۳۴.
۴. الطایی، علی. (۱۳۸۲). بحران هویت قومی در ایران (چاپ دوم)، تهران: نشر شادگان.
۵. دواس، دی ای. (۱۳۸۷). پیمایش در تحقیقات اجتماعی (چاپ دهم)، ترجمه هوشنگ ناییب، تهران: نی.
۶. ریتزر، جورج. (۱۳۷۴). نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر (چاپ هفتم)، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
۷. قدیانی، عباس. (۱۳۸۴). تاریخ ادیان و مذاهب در ایران (چاپ دوم)، تهران: انتشارات فرهنگ مکتوب.
۸. کارگر، بهمن. (۱۳۸۵). امنیت شهری (ارزیابی کارایی خدمات انتظامی و امنیتی در نظام مدیریتی شهری) (چاپ دوم)، تهران: سازمان جغرافیایی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح.
۹. ریشه، گی. (۱۳۸۰). تغییرات اجتماعی (چاپ دوازدهم)، ترجمه منصور وثوقی، تهران: نی.
۱۰. صالحی امیری، سیدرضا. (۱۳۸۵). مدیریت تنوع قومی مبتنی بر سرمایه‌های اجتماعی، فصلنامه راهبرد، شماره ۴۰.
۱۱. صالحی امیری، سیدرضا. (۱۳۸۵). مدیریت منازعات قومی در ایران: نقد و بررسی الگوهای موجود و ارائه الگوی مطلوب، تهران: معاونت پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی مرکز تحقیقات استراتژیک.
۱۲. معطوفی، اسدالله. (۱۳۸۷). گرگان و استرآباد (سنگ مزارها و کتیبه‌های تاریخی)، تهران: حروفیه.